

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Identifying the Effective Factors on Entrepreneurship Education in University System (Case study: Farhangian University)

Hamideh Jalili¹, Hadi Barati*², Mohammad Mohammadi³

¹ Department of Experimental Sciences, Farhangian University, P.O. Box 14665-889, Tehran, Iran.

² Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Birjand, Birjand, Iran.

³ Department of Management, Islamic Azad University, Birjand, Iran.

ABSTRACT

Keywords

Effective Factors
Entrepreneurship
Entrepreneurship Education
Educational System
Farhangian University

1. Corresponding author
✉ h.barati@birjand.ac.ir

Received: 2022/07/11

Reviewed: 2023/12/05

Accepted: 2024/04/06

Background and Objectives: The aim of the present study was identification Factors affecting entrepreneurship education in Farhangian university. **Methods:** Based on the purpose this study follows applied research; on the nature of the research, it is an explanation that has been done by qualitative method. The participants study included all experts and activists in the field of entrepreneurship at Farhangian University in the academic year of 2019-2020 that by using purposive sampling method and expert sampling technique, 19 people were selected as participants. The data were collected through semi-structured interviews. Validity of the measurement tool has confirmed through Coder's agreement. Maxqda12 was used for data analysis. **Findings:** The results of the research showed that the effective factors on entrepreneurship education in university system could be classified form of 4 Factors (Background, causal factors, strategies and intervention factors) and 11 components (Socio-cultural factors, economic factors, institutional factors, strategic, managerial, support, recruitment and employment. **Conclusion:** These results can serve as a basis for the development and enhancement of entrepreneurship education programs in universities, helping educational administrators design and implement more effective solutions by gaining a better understanding of existing needs and challenges.

ISSN (Online): 2645-8098

DOI: [10.48310/pma.2024.12034.3556](https://doi.org/10.48310/pma.2024.12034.3556)

Citation (APA): Jalili, H. , Barati, H. and Mohammadi, M. (2024). Identifying the effective factors on Entrepreneurship education in University system) Case study: Farhangian University). *Educational and Scholastic studies*, 13 (4), 125 - 147 .
 [https://doi.org/ 10.48310/pma.2024.12034.3556](https://doi.org/10.48310/pma.2024.12034.3556)

عوامل مؤثر بر آموزش کارآفرینی در نظام دانشگاهی (مورد مطالعه: دانشگاه فرهنگیان)

مقاله پژوهشی / مروری

حمیده جلیلی^۱، هادی براتی^{۲*}، محمد محمدی^۳

۱ گروه آموزشی علوم تجربی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۱۴۶۶۵-۸۸۹ تهران، ایران.

۲ گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

۳ گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران.

چکیده

پیشینه و اهداف: پژوهش حاضر، با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر آموزش کارآفرینی در نظام دانشگاهی انجام شد. **روش:** این پژوهش بر مبنای هدف، در ذیل پژوهش‌های کاربردی است که به روش کیفی انجام شده است. مشارکت‌کنندگان پژوهش، شامل کلیه خبرگان و فعالان بخش کارآفرینی دانشگاه فرهنگیان در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و تکنیک نمونه‌گیری فرد ماهر ۱۹ نفر به‌عنوان مشارکت‌کننده انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش از روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. اعتبار ابزار اندازه‌گیری داده‌ها با استفاده از روش توافق کدگذاران مورد تأیید واقع شد. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار مکس کیودی‌ای استفاده شد. **یافته‌ها:** نتایج پژوهش، بیانگر این بود که عوامل مؤثر بر آموزش کارآفرینی در نظام دانشگاهی در دانشگاه فرهنگیان را می‌توان در قالب ۴ عامل (زمینه‌ای، عوامل علی، استراتژی‌ها و عوامل مداخله‌گر) و ۱۱ مؤلفه (عوامل اجتماعی- فرهنگی، عوامل اقتصادی، عوامل نهادی، راهبردی، مدیریتی، حمایت و پشتیبانی، جذب و به‌کارگماری، توانمندسازی، انگیزشی، تقویت اکوسیستم کارآفرینی و دانشگاهی) و ۲۲۳ شاخص طبقه‌بندی کرد. **نتیجه‌گیری:** این نتایج می‌توانند به‌عنوان مبنایی برای توسعه و بهبود برنامه‌های آموزشی کارآفرینی در دانشگاه‌ها مورد استفاده قرار گیرند و به مسئولان آموزشی کمک کنند تا با درک بهتر از نیازها و چالش‌های موجود، راهکارهای مؤثرتری را طراحی و اجرا نمایند.

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به‌صورت آنلاین استفاده کنید.

واژه‌های کلیدی:

عوامل مؤثر

کارآفرینی

آموزش کارآفرینی

نظام آموزشی

دانشگاه فرهنگیان

۱. نویسنده مسئول

h.barati@bijand.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۲۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۱۸

شماره صفحات: ۱۴۷-۱۲۵

DOI: [10.48310/pma.2024.12034.3556](https://doi.org/10.48310/pma.2024.12034.3556)

شاپا الکترونیکی: ۲۶۴۵-۸۰۹۸

COPYRIGHTS

©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

مقدمه

در سال‌های آخر قرن بیستم با مطرح شدن موضوع دانشگاه کارآفرین^۱ (Clark, 1999) و دانشگاه نسل سوم^۲ (Kislyakov & Chachua, 2021) نقش دانشگاه‌ها پررنگ‌تر شد و جدا از کارکرد آموزش و تدریس، کمک به توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی از طریق انتقال دانش و فناوری در کانون توجه فعالیت دانشگاه‌ها قرار گرفت (Colombell et al, 2021; Taheriniya & NamdariPejman, 2022). همچنین کمیسیون اتحادیه اروپا کارآفرینی^۳ را به‌عنوان یکی از هشت شایستگی کلیدی برای شهروندان به رسمیت شناخته تا توسعه فردی و اجتماعی را ارتقاء بخشد. از این رو دانشگاه‌ها طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های کارآفرینی از قبیل آموزش کارآفرینی^۴، حمایت از تولید و رشد سرمایه‌گذاری‌های جدید و کارآفرینی درون‌سازمانی^۵ را اجرا کرده‌اند (Ricci et al, 2019). نتایج پژوهش‌های انجام شده در این زمینه بیانگر این است که کارآفرینی از طریق نوآوری، ترکیبی از منابع و ایجاد شغل و مهارت به رشد اقتصادی کمک می‌کند و بین رشد اقتصادی و توسعه مفهوم سرمایه انسانی همبستگی مثبتی وجود دارد (Costanza et al, 2019).

آموزش کارآفرینی به یک ضرورت تبدیل شده و برنامه‌های آموزش کارآفرینی در جهان به طرز چشم‌گیری قابل‌افزایش است (Ball, 2005). علی‌رغم تلاش‌های انجام شده در زمینه آموزش کارآفرینی نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد اکثر افراد دانش لازم را در خصوص کارآفرینی ندارند (Bingölbali et al, 2016) و درک و شیوه‌های کسب مهارت‌های کارآفرینی در بین افراد متفاوت می‌باشد (Bacanak, 2013). همچنین نتایج پژوهش‌ها در زمینه آموزش و یادگیری کارآفرینی بیانگر این است که آموزش تأثیر مثبتی بر کارآفرینی دارد و مهارت کارآفرینی مانند هر مهارت دیگر، از قابلیت آموختن برخوردار است (Maritz, 2017)؛ ولی تأثیر آموزش کارآفرینی در دوره ابتدایی اندک بوده در حالی که آموزش‌های دانشگاهی تأثیر بسیار زیادی در رشد و توسعه قابلیت‌های کارآفرینی دارد (Huber et al, 2014). همچنین برنامه‌های یادگیری مبتنی بر چالش، تأثیر مثبت و معنادار بر ذهنیت و مهارت‌های کارآفرینی دانشجویان از قبیل سواد مالی، خلاقیت و برنامه‌ریزی دارد (Colombell et al, 2022) و امروزه کارآفرینی به‌عنوان یک زمینه تحقیقاتی، مورد توجه محققان را در سراسر جهان واقع شده است (Audretsch & Link, 2019; El Kallab & Salloum, 2019). مروری بر ادبیات حوزه کارآفرینی بیانگر این است که صاحب‌نظران مختلف دانش کارآفرینی، تعاریف متعددی از مفهوم کارآفرینی ارائه داده‌اند. موهانتی^۶ کارآفرینی به‌عنوان فعالیت هدفمند یک فرد یا گروهی از افراد وابسته متعهد می‌شود که با تولید و توزیع کالاها و خدمات اقتصادی شروع، نگهداری یا کسب سود را انجام دهند (Bosman et al, 2018).

علاوه بر تعاریف متعددی که از کارآفرینی ارائه شده بررسی مبانی نظری موضوع بیانگر این است که آموزش کارآفرینی و آموزش یک کسب‌وکار دو مفهوم متفاوت می‌باشد که گهگاه به‌طور اشتباه به‌کار گرفته می‌شوند. در حقیقت، هدف آموزش یک کسب‌وکار توجه و ورود به ماهیت مبهم و نامشخص ورود به تجارت و دربرگرفتن واحدهای مهارت‌ساز در مذاکره، رهبری، توسعه محصول جدید، توسعه تفکر خلاق و در برگرفتن رویکردهای باز نوآوری‌های فناوری است. در حالی که آموزش یادگیری عبارت است از یادگیری برای کارآفرینی، یادگیری در مورد کارآفرینی و یادگیری از طریق کارآفرینی. یادگیری برای کارآفرینی تمرکز بر الگوهای آموزشی همانند یادگیری مسئله‌محور و تجربی و آزمایشگاهی دارد. یادگیری در مورد کارآفرینی تمرکز بر آشناسازی با کسب‌وکارها و چگونگی فعالیت آن‌ها دارد و مستلزم یک محیط کارآفرین است (Seikkula-Lein et al, 2015).

1. Entrepreneurial University
2. Third generation university
3. Entrepreneurship
4. Entrepreneurship education
5. Entrepreneurship in existing
6. Mohanty

نتایج بررسی‌ها بیانگر این است که موضوع کارآفرینی از رویکردهای مختلف روان‌شناختی، جامعه‌شناسی و اقتصادی مورد توجه قرار گرفته و در هر رویکرد با استفاده از فرهنگ، منطق و متدولوژی خاص، به بررسی این موضوع پرداخته شده است. با وجود تفاوت‌ها می‌توان از تحقیقات چنین نتیجه گرفت بیشتر رویکردهای اقتصادی، فرضیات کارکردگرا را به کار گرفته‌اند که این موضوع ناشی از تمایل نظریه‌پردازان به تشریح چگونگی کارکرد کارآفرینی در سیستم اقتصادی و عملکرد و وظیفه آن در این سیستم است (Binks & Vale, 1990). با تلاش برای توضیح چگونگی اثرات کارآفرینی روی سیستم اقتصادی، نظریه‌پردازان مایل‌اند آن را به‌عنوان یک پدیده کلی مشاهده کنند و اصل فردگرایی را که به‌طور گسترده‌ای در مطالعات معاصر جای گرفته، به کار نبرند (Ogbor, 2000). از این‌رو الگوهای مختلفی از جانب صاحب‌نظران مختلف مطرح شده که هر یک از الگوها با به تصویر کشیدن مؤلفه‌ها و فرآیند کارآفرینی به روشن شدن بیشتر این پدیده کمک نماید.

در خصوص عوامل مؤثر بر کارآفرینی نتایج پژوهش‌های انجام شده بیانگر این است که مدیریت دانش (Yaghoubi et al, 2019)، مدیریت منابع انسانی (Heydari et al, 2021)، فرهنگ (Hermann, & Bossle, 2020)، امکانات آموزشی و پشتیبانی مالی (El Kallab & Salloum, 2019)، رشد اقتصادی (Hamdan, 2019)، دانش فرهنگی، اجتماعی و سیاسی (Stead, 2017)، اصلاح سیستم آموزشی و تصمیم‌گیری برای ایجاد سازمان یاددهنده (Beltadze, 2016)، آموزش کارآفرینی (San-Martí et al, 2021)، پیشرفت تحصیلی و آموزش (El Kallab & Salloum, 2019)، عملکرد عالی منابع انسانی (صراحت، آموزش، توصیف شفاف شغلی، فرصت‌های مشارکت، تعهد مدیریت کارمند، شیوه‌های پاداش و ارتقای عملکرد و انتخاب منابع انسانی) از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر کارآفرینی هستند. در خصوص عوامل مؤثر بر کارآفرینی نتایج پژوهش‌های انجام شده بیانگر این است که تجاری‌سازی فعالیت‌های پژوهشی، توسعه سرمایه‌گذاری، توسعه سازوکارهای مالی، توسعه مهارت‌های شغلی، پدیده محوری، توسعه کارآفرینی آموزشی، توسعه شبکه‌های اجتماعی، یادگیری مشارکتی، کارگروهی، توسعه هویت آموزش، توسعه هنجارها، تمرکز بر تغییرات، حمایت بیرونی، توسعه قوانین حمایت‌گرایانه، حمایت بیرونی، توسعه فردی و توسعه دانشگاه (Bakhshi Jahromi et al, 2022)؛ عوامل اداری و مالی، فرهنگ‌سازی، آموزش رسمی و غیررسمی و در نهایت پژوهش و فناوری (Mohammadpour et al, 2021) از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر کارآفرینی محسوب می‌شوند.

آنچه انجام این پژوهش، را ضرورت بخشیده این است که در دنیای کنونی، محیط کاری به‌شدت و به‌طور سریع در حال دگرگونی است به‌طوری‌که شاید چگونگی و ابعاد آن در دهه‌های آینده چندان مشخص نباشد. با توجه به این تحولات توسعه منابع انسانی مهم‌ترین سرمایه و دارایی یک سازمان محسوب می‌شود. از سویی دیگر در دنیای پر از تغییر و تحول امروز، رشد و توسعه سازمان‌ها در گرو توسعه کارآفرینی از طریق تربیت نیروی انسانی، ماهر و متخصص است (San-Martí et al, 2019). از این‌رو امروزه بیشتر دانشگاه‌های کشورهای پیشرفته آموزش کارآفرینی را در برنامه‌های درسی خود گنجانده‌اند تا ارتباط نزدیک‌تری را با جامعه پیرامون خود برقرار کنند (Klofsten et al, 2019) و محیط دانشگاه به یک محیط پویا تبدیل شود (Arroyo Vázquez et al, 2013) و به‌سوی دانشگاه‌های کارآفرین که افزون بر تولید دانش و خلق ایده‌ها، آن‌ها را به عمل تبدیل می‌کنند، حرکت کنند (Mian, 2011). هر چند در پژوهش‌های اخیر، دانشگاه کارآفرین از جنبه‌های مختلف موردتوجه پژوهشگران قرار گرفته و به نقش مسائل مختلف مانند برنامه‌های آموزشی، زیرساخت‌ها، فرهنگ و غیره در شکل‌گیری آن اشاره شده است (Hayter et al., 2018; Guerrero et al., 2016)؛ ولی آنچه مسلم می‌باشد این است که مهارت‌های کارآفرینی را می‌توان از طریق آموزش کارآفرینی کرد ولی جهت‌گیری و رویکرد آموزش برای ایجاد سرمایه کارآفرینی نیازمند ایجاد ساختار آموزش کارآفرینی است که از طریق آموزش کارآفرینی استراتژیک حاصل می‌شود.

نگاهی گذرا به برنامه‌های درسی و آموزشی دانشگاه فرهنگیان بیانگر این است که آموزش کارآفرینی در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های دانشگاه فرهنگیان بنا به ماهیت دانشگاه، چندان جایی ندارد؛ درحالی‌که همگام‌شدن

با دانشگاه نسل سوم و پاسخ به تغییرات محیطی، از الزامات نظام‌های دانشگاهی امروزی محسوب می‌شود. از این رو با توجه به تأثیر دانش در رشد و توسعه کشور (Audretsc & Link, 2019) و درک این موضوع مهم که دانشگاه‌ها به‌عنوان متولیان ایجاد دانش، نقش مهمی در توسعه مبتنی بر دانش کارآفرینی دارند (Audretsc, 2014) و باید عوامل مؤثر بر آموزش کارآفرینی در نظام دانشگاهی مورد شناسایی قرار گیرد. بدیهی است که پرورش نیروی کارآفرین بدون داشتن مدرسان کارآفرین امکان‌پذیر نخواهد بود. در اینجا است که نقش و اهمیت دانشگاه به‌عنوان کارگزار تعلیم و تربیت آشکارتر می‌شود و نمی‌توان نقش دانشگاه را در فرایند توسعه نادیده گرفت. بنابراین، مقتضی است پژوهش‌های لازم در این خصوص انجام شود تا زمینه لازم برای بهبود کیفیت آموزش‌های کارآفرینی در دانشگاه‌ها فراهم آید. از این رو، سؤال کلی پژوهش حاضر، این است که مهم‌ترین عوامل مؤثر بر آموزش کارآفرینی در دانشگاه فرهنگیان چیست؟

روش

از آنجایی که هدف از پژوهش حاضر، شناسایی عوامل مؤثر بر آموزش کارآفرینی در نظام دانشگاهی بر اساس نظریه داده‌بنیاد بود، این پژوهش در ذیل پژوهش‌های کاربردی است که به روش کیفی انجام شده است. مشارکت‌کنندگان پژوهش شامل کلیه افراد خبره و آگاه نسبت به مسائل کارآفرینی در سطح سازمان مرکزی و همچنین پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان در شهرهای کرج، مشهد، زاهدان، بیرجند و تهران بود. از این رو، جهت شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه منابع انسانی کارآفرین، به جهت تفاوت نسبی اساتید در مدرک تحصیلی، تجارب فردی و برداشت‌های آنان نسبت کارآفرینی، با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و تکنیک نمونه‌گیری فرد ماهر^۱، ۱۹ نفر به‌عنوان مشارکت‌کننده انتخاب شدند (جدول ۱).

جدول ۱. اطلاعات توصیفی سیمای مشارکت‌کنندگان

جنسیت		سنوآت خدمت		رشته تحصیلی	
مرد	۱۴	زیر ۲۰ سال	۸	تعلیم و تربیت	۱۶
زن	۵	بالای ۲۰ سال	۱۱	کارآفرینی	۳
کل	۱۹				

بدین منظور، در آبان‌ماه ۱۳۹۹ اولین جلسه مصاحبه به روش نیمه‌سازمان‌یافته با یکی از اساتید متخصص این زمینه، طی یک جلسه ۴۵ دقیقه‌ای در محل اتاق اساتید پردیس شهید باهنر شروع شد و سؤالاتی از قبیل: «به نظر شما چگونه می‌توان معلمی کارآفرین در دانشگاه فرهنگیان پرورش داد؟ چه عواملی در آموزش کارآفرینی دانشجو معلم مؤثر است؟» مطرح و فرایند مصاحبه مدیریت شد. انجام مصاحبه طی یک دوره زمانی سه ماهه به طول انجامید تا اینکه در مصاحبه چهاردهم به اشباع نظری رسید که برای اطمینان بیشتر فرایند مصاحبه با ۵ نفر دیگر نیز ادامه پیدا کرد. در مواردی که مصاحبه‌شوندگان اجازه دادند، داده‌ها به‌صورت صوتی و در برخی موارد هم داده‌ها از طریق یادداشت برداری ثبت و ضبط شد و عمل کدگذاری برای ۱۹ مصاحبه صورت گرفت. در ادامه به‌منظور اطمینان از قابلیت اعتبار ابزار اندازه‌گیری، نتایج کدگذاری‌ها به مصاحبه‌شوندگان گزارش شد تا آن‌ها تأیید کنند که آیا نتایج کدگذاری، همان چیزی است که مقصود آن‌ها بود یا خیر؟ لذا در این مرحله تعدادی از کدها حذف و تعدادی دیگر تغییر نام پیدا کرد. همچنین، به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها از منابع مختلف و رعایت اصل چندجانبه‌نگری در بخش کیفی پژوهش، داده‌ها علاوه بر اعضای هیئت‌علمی، از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با اساتید مأمور و مدعو دانشگاه فرهنگیان که از لحاظ نظری با مفهوم کارآفرینی آشنایی داشتند، جمع‌آوری شد.

پس از انجام هر مصاحبه، داده‌های در قالب فایل word وارد نرم‌افزار MAXQDA2020 شد و پژوهشگران بر اساس مدل اشتراک و کوربین، کار تحلیل را آغاز کردند و داده‌ها در سه‌گام متوالی در قالب کدهای باز، کدهای محوری و کدهای انتخابی تحلیل و طبقه‌بندی شدند. همچنین؛ به‌منظور بررسی قابلیت اطمینان ابزار اندازه‌گیری، مصاحبه‌ها به‌صورت تیمی انجام شد و در هر مصاحبه حداقل دو مصاحبه‌گر حضور یافت و علاوه بر یادداشت متن مصاحبه در صورت موافقت مصاحبه‌شونده متن مصاحبه ثبت و ضبط شد و سپس متن پیاده شده مصاحبه‌ها کدگذاری شده و برای اطمینان از موضوع، چندین بار اصل فایل مصاحبه موردبررسی قرار گرفت. درنهایت قابلیت تأیید داده‌های پژوهش، طی جلسه‌ای با حضور چند تن از اساتید دانشگاه تعدیل شد و اصلاحات لازم صورت گرفت. همچنین؛ برای اطمینان از قابلیت پایایی مصاحبه‌های انجام‌شده در پژوهش حاضر، از روش پایایی توافق بین دو کدگذار برای استفاده شد که نتایج در جدول ۲ گزارش شده است.

جدول ۲. ضرایب پایایی توافق بین کدگذاران

ردیف	کد مصاحبه	تعداد کدها	تعداد توافقات	پایایی بین دو کدگذار (درصد)
۱	۹	۲۲	۱۰	۹۰
۲	۱۱	۱۸	۹	۸۸
۳	۱۳	۲۲	۸	۷۲
جمع		۶۲	۲۷	۸۳

طبق جدول ۲ مقدار پایایی بین دو کدگذار ۰/۸۳ گزارش شده که چون این مقدار از ۶۰ درصد بیشتر می‌باشد، می‌توان گفت ابزار اندازه‌گیری پژوهش از قابلیت اعتماد لازم برخوردار می‌باشد. بر اساس نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی پژوهش، فهرستی از مؤلفه‌ها و شاخص‌های عوامل علی مؤثر بر توسعه منابع انسانی کارآفرین محور شناسایی شد.

یافته‌ها

سؤال پژوهش: مهم‌ترین عوامل مؤثر بر آموزش کارآفرینی در دانشگاه فرهنگیان استان خراسان جنوبی کدام‌اند؟

نتایج حاصل جهت شناسایی عوامل مؤثر بر آموزش کارآفرینی در دانشگاه فرهنگیان در جدول ۳ گزارش شده است.

جدول ۳. عوامل زمینه‌ای مؤثر بر آموزش کارآفرینی

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
عوامل زمینه‌ای	عوامل فرهنگی	حرکت در جهت تعالی مدرسه
		تقویت سازمان‌های ارزش‌مدار
		پذیرش کارآفرینان در سطح ملی
		تأکید بر ایدئولوژی و جهان‌بینی اسلامی
		تقویت و هماهنگی عوامل زمینه‌ای و علی
		تقویت باور عمومی به تربیت نسل کارآفرین از مدرسه
		نهادینه کردن ارزش‌های صحیح
		توسعه فرهنگ کارآفرینی
		برجسته کردن نقش الگویی در تعلیم و تربیت
		توجه به پرورش مؤلفه‌های کارآفرینی در نظام آموزشی
		اصلاح و انعطاف خرده سیستم ارزیابی عملکرد در نظام تعلیم و تربیت

کد انتخابی	کد محوری	کد باز		
		عدالت آموزشی		
		تقویت منابع انسانی ملی		
		توجه به رویکرد کارآفرینانه در طرح‌های ملی نظام تعلیم و تربیت		
		توجه به آموزشی رسمی و غیررسمی در نظام تعلیم و تربیت		
		تغییرات بنیادی در نظام تربیت رسمی		
		استقرار جایگاه نظام تعلیم و تربیت		
		حمایت والدین از اقدام پژوهی معلمان		
		ارتقاء جایگاه آموزش و پرورش در اجتماع		
		دین‌باوری		
		آشنایی با مبانی فرهنگ اسلامی در خصوص کار		
		ارزش‌ها و باورهای محیط دانشگاه		
		فرهنگ اجتماعی		
		توجه به پرورش مسئولیت‌پذیری اجتماعی		
		فرهنگ دانشگاهی		
		پذیرش شکست در فرهنگ کارآفرینی		
		عوامل فرهنگی		
		فرهنگ متداول در خصوص نظام نظارت و ارزیابی		
		عوامل اجتماعی		
		فرهنگ متداول در خصوص سلامت و ایمنی روانی		
		درک مقوله عدم النفع		
		کیفیت زندگی کاری منابع انسانی		
		تهیه فهرست چالش‌های اجتماعی		
		عوامل خانوادگی		
		تأثیرپذیری از فرهنگ بین‌المللی		
		بررسی مدل‌های توسعه جامعه		
		حضور مؤثر در صحنه‌های بین‌المللی		
		اصلاح نگاه جامعه به مقوله کارآفرینی		
		فرهنگ بوروکراسی		
		تقویت مهارت‌های ارتباطی		
		فرهنگ پذیرش تغییر در اجتماع		
		عوامل اقتصادی		بی‌عدالتی در تخصیص منابع
				وضعیت معیشتی معلمان
				شرایط اقتصادی کشور
حمایت فکری- اقتصادی- اجتماعی از کارآفرینان				
تقویت منابع مالی				
افزایش بودجه				
وضعیت اقتصادی دانشجویان				
تورم				
آموزش هوش مالی از کودکان				
توجه به تولید محصولات خانگی				
عوامل اجتماعی		جذب کمک‌های خیرین		
		توجه هدفمند به سازمان‌های غیررسمی		

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
		تسهیل نظام بوروکراتیک
		حمایت سازمان
		اصلاح هرم تحصیلی - شغلی
		مأموریت ویژه دانشگاه در اسناد بالادستی
		محوریت مهارت‌آموزی در نظام تعلیم و تربیت
		رویکرد نهادهای حمایت‌کننده
		باور نهادهای حمایت‌کننده نظام تعلیم و تربیت
		برنامه‌های حمایتی دولت از کارآفرینان
		بررسی پژوهشی اسناد کلان
		هماهنگی بین دانشگاه، صنعت و آموزش و پرورش
		اعتماد بین مردم و حاکمیت
		نقش رسانه در این خصوص
		همراهی نهادهای اجتماعی با کارآفرینان
		عوامل جغرافیایی و جمعیت شناختی
		سیاست داخلی کشور
		اصلاح و اجرایی شدن اسناد

در این پژوهش ابعاد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و نهادی به‌عنوان مقوله‌های زمینه‌ای شناسایی شد. در مقوله اجتماعی - فرهنگی کدهای باز زیادی شناسایی شد که از آن جمله می‌توان به آشنایی با مبانی فرهنگ اسلامی و بی‌عدالتی در تخصیص منابع در خصوص کار اشاره کرد. در این زمینه مصاحبه‌شونده P_۶ از «بی‌عدالتی در تخصیص منابع» به‌عنوان یک عامل اقتصادی در این زمینه نام می‌برد و چنین می‌گوید «وام‌هایی که غیرعادلانه به کارآفرینان می‌دهند، نگاه ناعادلانه در تبعیض بین افراد و تخصیص منابع و تخصیص منابع در مواردی که ضروری نیست و اولویت بندی نادرست و ناعادلانه موجبات دل‌سردی کارآفرینان را فراهم آورده است و این مهم را از عوامل زمینه‌ای و بستر ساز در ضعف و تفکر کارآفرینانه می‌داند. مصاحبه‌شونده با توجه به تجربه‌ای که به‌عنوان یک کارآفرین برتر استانی و ملی در حوزه کارآفرینی دارد نقش نهادهای حمایت‌کننده کارآفرینی را بسیار مهم می‌داند معتقد است ما قوانین و مقررات برای کارآفرینی زیاد داریم ولی اتفاقی برای توسعه نمی‌افتد چون زمینه آماده نیست و در این خصوص بر عوامل بستر ساز مانند عوامل فوق تأکید نکرده‌ایم». مصاحبه‌شونده P_۸ در این زمینه چنین می‌گوید «در مدتی که در وزارت آموزش و پرورش و در حوزه معاونت آموزش ابتدایی کار می‌کردم طرح‌های ملی زیادی مانند تعالی و کشف در مقاطع متوسطه و ابتدایی اجرا می‌شد که متأسفانه در این طرح‌ها تأکید زیادی بر تفکر کارآفرینان نبود. تأکید بر رشد خلاقیت، مهارت محوری، تفکر کارآفرینانه و کارآفرینی در سطح ملی و مخصوصاً در دوره ابتدایی و آموزش عمومی بدون شک می‌تواند در توسعه کارآفرینی و پرورش کارآفرینان در اجتماع بسیار مهم و سرنوشت‌ساز باشد و تفکر خلاقانه را از نخستین سال‌های رشد کودک در وی به وجود آورد». از جمله عوامل زمینه‌ای مهم دیگر که مصاحبه‌شوندگان بر آن تأکید فراوان داشتند، آموزش هوش مالی از کودکان بود که در کد محور عوامل اقتصادی دسته‌بندی شده است.

در خصوص عوامل نهادی تأثیرگذار در حوزه کارآفرینی آموزشی مصاحبه‌شوندگان بر «تسهیل نظام بوروکراتیک»، «همراهی نهادهای اجتماعی با کارآفرینان»، «نقش رسانه در این خصوص» و «مأموریت ویژه دانشگاه در اسناد بالادستی» تأکید کردند. مصاحبه‌شونده P_۸ در این خصوص می‌گوید: «برای کارآفرین شدن و پرورش مهارت نگاه مدیران از همه مهم‌تر است. از آن مهم‌تر اسناد بالادستی، اسناد توسعه کشور، برنامه پنج‌ساله، اسناد ملی و کدان (سند تحول بنیادین، نقشه جامع علمی کشور) است این که مجموعه مدیریتی کشور چه نگاهی به این قضیه دارد بسیار مهم است. در اسناد چه نگاهی به ارائه مهارت‌های کارآفرینانه هست. راهکارهای سند تحول تا چه قابل اجراست (۱۳۱)

راهکار). اگر سیستم رویکردی به این بحث داشته باشد یا نداشته باشد قضیه متفاوت است. نگاه مدیران اجرای به این قضیه بسیار مهم است. اگر سیستم رویکردی به بحث ما داشته باشد یا نداشته باشد راهکارهای متفاوتی جلوی ما خواهد بود. به طور کلی نگاه اسناد کلان کشور، برنامه درسی ملی، سند تحول، رهنامه سند و چرخش مای مدنظر آن به مقوله کارآفرینی بسیار مهم است و این که در این نگاه در مأموریت دانشگاه به این مقوله مهم بسیار توجه شود».

جدول ۴. عوامل علی مؤثر بر آموزش کارآفرینی

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
عوامل علی	راهبردی	راهبردهای کلان دانشگاه
		استقرار نظام یکپارچه جامع اطلاعات
		استفاده از ایده‌های سنتی (طرح کاد)
		طرح درس شناور
		تقویت روحیه کار تیمی
		ترسیم نقشه شایستگی
		برنامه مبتنی بر پاسخگویی ذی‌نفعان
		اصلاح برنامه‌های ارزیابی
		تزریق استراتژی‌ها در بدنه سازمان
		ارائه چند واحد درسی آموزش کارآفرینی
		شکوفایی، خلاقیت در فعالیتهای گروهی
		بهره گرفتن از مدل‌های توسعه
		بیان داستان مای تاریخی اسلام در این خصوص
		اصلاح ساختار مسابقات آموزش و پرورش
		نگرش هدف محور به جای توسعه محور در حل مسائل
		مشخص ساختن تفاوت بین رشد، پیشرفت و توسعه
		برنامه‌های استراتژیک
		توجه به محدودیت زمان
		شبکه‌سازی و فعالیتهای تیمی
		اصلاح سیاست‌های کار راهه شغلی با رویکرد کارآفرینانه
		اصلاح سیاست‌های جانشین پروری با رویکرد کارآفرینانه
		سیاست تهاجمی
		تسهیم دانش
		اشتراک دانش ضمنی و صریح
		به کاربردن ایده‌های خلاقانه
		تقویت دفتر امور دانش‌آموختگان
		تنظیم برنامه‌های عملیاتی
تعیین اهداف راهبردی		
تعیین شاخص‌های سنجش اهداف		
توجه به آموزش‌های مهارت محور		
راهکارها و راهبردهای اجرایی		
استفاده از مدل‌های نظری بومی شده		
مدیریت کیفیت فراگیر	مدیریتی	
گزینش مدیران مبتنی بر شایستگی کارآفرینانه		
بینش راهبردشناس		

کد انتخابی	کد محوری	کد باز		
		احصاء شایستگی‌های مدیریتی		
		مربیگری (کوچینگ)		
		رهبری تحول‌گرا		
		پژوهش در بحث رهبری		
		درک نسل جوان		
		معنویت رهبری		
		تفکر کارآفرینانه مدیران پردیس‌ها		
		کشف کارآفرینان		
		افزایش رضایت شغلی		
		تحقق چشم‌انداز		
		ترسیم چشم‌انداز جدید		
		مهارت و شایستگی		ساختار تسهیل‌کننده و تسهیلگر
				به کار گرفتن نسل پنجم و ششم آموزش مجازی
				توسعه امکانات سخت‌افزاری، نرم‌افزاری و مغز افزاری
				استانداردسازی مستمر فرایند
تقویت اتاق فکر				
برنامه جامع کتاب‌خوانی مرتبط با این زمینه				
تحلیل و تغییر کتب دانشگاه با این رویکرد				
بازنگری سرفصل دروس با رویکرد کارآفرینانه				
حجم کتب درسی				
فناوری جهانی				
فضای فیزیکی دانشگاه و امکانات و تجهیزات				
بانک اطلاعاتی جامع ایده‌ها				
ترویج کتب پرورش خلاقیت و کارآفرینی				
جذب و به‌کارگیری				اصلاح و تخصصی شدن خرده سیستم جذب با رویکرد کارآفرینی
				توجه به مؤلفه‌های کارآفرینی در جذب دانشجو معلمان
		اصلاح خرده سیستم جذب اساتید		
		حضور متخصص کارآفرینی در هیئت جذب		
		توجه به دانش نظری و مهارتی اعضای هیئت‌علمی در برنامه تمرین معلمی با رویکردهای جدید (کنش پژوهی، درس پژوهی، اقدام پژوهی)		
		اصلاح سیستم جذب منابع انسانی		
		سن و سال کنشگران		

در ارتباط با عوامل علی در این پژوهش، مقوله‌های راهبردی، مدیریتی، منابع (مادی و غیرمادی) به‌عنوان شرایط علی شناسایی شد. در این خصوص مصاحبه‌شونده P_{۱۶} چنین می‌گوید: «نهادینه‌سازی بحث کارآفرینی در نظام دانشگاهی، از مسائل مهمی است که باید مورد تأکید قرار گیرد. راهکارهای مختلفی برای رسیدن به این سهم وجود دارد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها استفاده از ایده‌های سنتی (طرح کاد) است. طرحی که در آن کار و دانش باهم ترکیب شده بود. مصاحبه‌شونده P_۵ در این باره می‌گوید «احترام به کار راهه شغلی که فرد آرام، آرام پیشرفت کند. کارشناس و کارشناس مسئول شود خیلی مهم است. فضا باید روحیه خلاقیت و ریسک را تقویت کند و چنین فضایی در تقویت این روحیه نقش مهمی دارد».

از مسائل مهم دیگر، مورد تأکید مصاحبه‌شوندگان در این بحث تقویت روحیه کار تیمی است که به‌عنوان یک راهبرد می‌تواند در بحث عوامل علی تأثیرگذار باشد» مصاحبه‌شونده در این زمینه می‌گوید: «اساس رویکرد اسلام کار تیمی است و بر مشارکت است و با رقابت زاویه دارد و بر ارائه واحدهای درسی در خصوص کارآفرینی تأکید می‌کند و با توجه به مسؤلیتی که در سطح کلان دارد و در شرایط فعلی آن را خلأ دانشگاه فرهنگیان در برنامه‌ریزی درسی می‌داند. وی تأکید می‌کند برنامه درسی مبتنی بر کارآفرینی مبحثی دیگر و از نکات مهمی است. روش‌های آموزشی باید مبتنی بر مهارت باشند و افراد بتوانند رویکرد کارآفرینی را ایجاد و اجرا کنند مهم است. اینکه ۲ یا ۴ واحد کارآفرینی بگذاریم خوب است اما کارآفرینی باید سایه‌افکن بر برنامه درسی باشد. یکی از بحث‌های مهم برنامه درسی مبتنی بر کارآفرینی است همه آن‌ها با کار تیمی مؤثر می‌شوند درواقع گروه با تیم فرق دارد. تیم گروهی است که کار کردن با یکدیگر را آموخته است. در کار تیمی از خرد جمعی بهره می‌جویم کشورهای پیشرفته آموزشی ژاپن بر این مهم تأکید فراوان دارند اگر دانشجویان ما این مهم را بیاموزند و به دانش‌آموزان یاد دهند ما با استفاده از خلاقیت‌های تک‌تک افراد تیم مای قوی‌تری خواهیم داشت روحیه ریسک در افراد بهتر رشد می‌کند و بیشتر تقویت می‌شود و در آینده نیز این افراد باروحيه‌ای که در آن‌ها نهادینه شده در بحث صنعت و خدمات موفق‌تر عمل خواهند کرد».

بحث‌های مربوط به مدیریت از جمله عوامل علی مهم دیگر مورد تأکید بسیاری از مصاحبه‌شوندگان بود. مصاحبه‌شونده P_{۱۵} در این خصوص چنین می‌گوید «مجله ژورنال جغرافیایی مجله‌ای بین‌المللی است که کل فضای را که در اختیار دارد محدوده یک‌راه پله است. مدیر خیلی مهم است عوامل دروندادی مهم مدیران خیلی جدی است ما نیاز به رهبری تحول‌گرا و رهبری کارآفرین و مربی‌گری^۱ داریم. ما نیاز به مدیران مربی داریم. نزدیکی تدبیر با کارآفرین خیلی مهم است اینکه کارآفرین نخواهد از مدیر وقت بگیرد در هر شرایطی امکان ارتباط و نزدیکی باشد بسیار اصولی و مهم است. کارآفرین باید بتواند در لحظه ایده را مطرح کند زمان باید شناور باشد مربی و شاگرد ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند. مرز و مکان و محدودیتی وجود ندارد. اگر مدیران عالی، میانی و مدیران سرپرست درست بیندیشند، درست تصمیم بگیرند و اجرا کنند می‌توانیم امیدوار به تغییرات اساسی و بنیادی در سطوح مختلف باشیم».

در بحث مدیریت مصاحبه‌شونده P_{۱۴} بر بینش راهبردشناسی و رهبری تحول‌گرا تأکید کرده است. وی در این خصوص چنین می‌گوید «بینش راهبردشناس چهارچوبی است که حاصل تعامل با محیط بیرونی و داخلی است و توسعه ذهنی در آن بسیار نقش دارد. بینش به زبان ساده به معنای آگاهی داشتن است یعنی درک صحیحی از خود و پیرامون خود داشتن بیش راهبردشناس آگاهی و شناخت راهبردها است که مدیران باید آن را در سطح بالا داشته باشند مدیران باید بتوانند با داشتن چارچوب فکری وسیع در خصوص راهکارها و راهبردها به‌خوبی بیندیشند و تصمیم بگیرند».

مصاحبه‌شونده P_۴ چنین می‌گوید: «امکانات سخت‌افزاری، نرم‌افزاری و مغزافزاری در توسعه منابع انسانی کارآفرین می‌تواند به‌عنوان یک عامل علمی مهم مورد توجه قرار گیرد. در دنیای فناوری نوین امروز سه مؤلفه داریم که مجاورت و بالندگی آن‌ها باهم در بالندگی و سازندگی یک کشور مؤثر است. سخت‌افزار، نرم‌افزار، مغز افزار. سخت‌افزار و نرم‌افزار چیزی است که باید متخصص داشته باشد. متخصصی است که فکر و مغز لازم دارد. درواقع در هزاره سوم منابع انسانی درحالی که رشد یعنی دانشجویان که قلب تپنده دانشگاه‌ها و جامعه هستند می‌توانند با تفکر کارآفرینانه، خلاقانه و متفاوت (مغز افزاری در بحث سخت‌افزاری و نرم‌افزاری نیز جامعه را با تمام توان روبه‌جلو ببرند. و اجتماعی کارآفرین و متفاوت بسازند مصاحبه‌شونده که مدیرکل برنامه‌ریزی دانشگاه فرهنگیان است تأکید می‌کند همخوانی بین اقدامات و سیاست‌های ما با نیاز جامعه، برنامه‌ها با زمینه جامعه باید یکی باشد همخوانی آن را قابل‌پذیرش می‌کند و جامعه ما را از حافظه مداری خارج می‌سازد البته بکار گرفتن نسل پنجم و ششم آموزش مجازی نیز در این زمینه از مسائل مورد تأکید مصاحبه‌شوندگان بود».

جدول ۵. استراتژی‌های مؤثر بر آموزش کارآفرینی

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
استراتژی‌ها	توانمندسازی	کرسی‌های نقد
		شیوه‌های تدریس در حد تسلط
		پودمان‌های مهارتی پیوسته
		هسته‌ها، گروه‌ها و دوایر کیفی
		مطالعات تطبیقی
		دوره‌های آموزش ضمن خدمت و انتقال و اشتراک تجارب
		استقلال حرفه‌ای
		بومی‌سازی توسعه
		توجه به بهسازی منابع
		توانمندسازی، بالندگی، توسعه و بهسازی سرمایه‌های انسانی
		توسعه آموزش مشاوره‌ای در قالب برنامه‌های ساختاری نهادی
		مدیریت استعداد
		استفاده از مدل‌های توسعه پرورش تفکر استراتژیک
		تقویت احساس شایستگی
		خودباوری شغلی دانشجو معلمان
		استقلال حرفه‌ای دانشجو معلمان
		حرفه‌ای شدن معلمان
		آموزش تعهد و مسئولیت‌پذیری
		تقویت احساس شایستگی و روحیه کاربزماتیک
		بالندگی دانشجویان در راستای وظیفه‌شناسی
	تقویت، رشد و پویایی در اعضا	
	اصلاح نگرش سرمایه مای انسانی	
	استقرار نظام سنجش اعتبارسنجی	
	رشد منطق	
	کارگاه مهارت‌های زندگی و پرورش خلاقیت	
	تقویت اعتمادبه‌نفس	
	پرورش تفکر سیستمی و ناب	
آموزش و پرورش خلاقیت و نوآوری		
خبرگی، تخصص و حرفه‌ای شدن		
توسعه ذهن		
روش‌های جدید تدریس		
باور به‌روز بودن دانش		
مشخص ساختن فرایند توسعه		
توجه به ابعاد چهارگانه توسعه منابع انسانی کارآفرینانه		
رشد ویژگی‌های شخصیتی و توسعه منابع انسانی		
توجه به مهارت در خرده نظام تشویق		
دانشگاه پژوهش محور و آموزش پژوه		
جو رقابتی مثبت		
ایجاد نظام بازخورد و اصلاح		
	انگیزشی	

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
		تبیین کارآفرینی
		تقویت انگیزه‌های کارآفرینی
		اصلاح نظام تشویق و پاداش و نگهداشت منابع انسانی
		نقش الگویی اساتید
		باور اساتید به اهمیت تربیت‌معلم کارآفرین
		نیازسنجی مستمر آموزش‌های مهارت محور

در ارتباط با استراتژی‌ها در این پژوهش، تأمین، توسعه و انگیزش به‌عنوان استراتژی‌های توسعه منابع انسانی کارآفرین محور شناسایی شد. استراتژی‌ها و برنامه‌های جامع و کلان دانشگاه و جامعه از عواملی بسیار مهم در این بحث در پژوهش شناخته شد. برنامه‌های بلندمدت و هدفمند که با بررسی اصولی می‌تواند این تفکر را به ظهور رسانده رشد دهد و توسعه بخشد. در بحث استراتژی‌ها مؤلفه توسعه مؤلفه بسیار مهمی تشخیص داده شد. توسعه کارمندان، اساتید و دانشجویان دانشگاه از ابعاد مهم توسعه تشخیص داده شد مصاحبه‌شونده P_۲ در این خصوص چنین می‌گوید «توانمندسازی، بالندگی، توسعه و بهسازی منابع انسانی از استراتژی‌های مهم در بحث توسعه منابع انسانی است مصاحبه‌شونده که رشته توسعه منابع انسانی خوانده است نوآوری، خلاقیت، تفکر تحلیلی نقادانه، فرصت‌یابی، فرصت سازی، آینده‌پژوهی آینده سازی، آینده‌بینی، مهارت تصمیم‌گیری را از جمله ویژگی‌های مهم منابع انسانی می‌داند که توسعه آن موجبات توسعه تفکر کارآفرینانه را فراهم می‌آورد. مصاحبه‌شونده تأکید می‌کند این توسعه باید در خصوص دانشجویان، کارمندان و اساتید با برنامه‌ریزی در نظر گرفته شود. خودباوری شغلی دانشجو معلمان از جمله: مسائل مهم دیگر مورد تأکید مصاحبه‌شونده است و تفکر استراتژیک است مصاحبه‌شونده تأکید می‌کند با تفکر خلاق پیش‌بینی، تبیین و تشخیص برای ایجاد استراتژی در آینده ممکن می‌شود و این تفکر سازمان را به کارآفرینی شوق می‌دهد و ساختار جدیدی را حاکم می‌کند، دنبال فرصت‌طلبی هوشمندانه هم هست. منطق و خلاقیت بر آن حاکم است. توسعه ویژگی‌هایی فردی و روانشناسی خیلی مهم است. توانمندسازی و بالندگی قدرت تصمیم‌گیری می‌دهد».

در بحث استراتژی‌ها مسئله مهم دیگر تأمین است که مصاحبه‌شوندگان از ابعاد مختلف بر آن تأکید داشتند. مصاحبه‌شونده P_{۱۶} می‌گوید: «دانش نظری و مهارتی اعضای هیئت‌علمی در برنامه تمرین معلمی بسیار مهم است اگر اساتید بتوانند برنامه تمرین معلمی را با رویکرد جدید (اقدام‌پژوهی، روایت‌پژوهی، کنش‌پژوهی و درس‌پژوهی) به‌درستی پیش ببرند و روحیه پژوهشگری را در دانشجویان به وجود آورند و تقویت کنند دانشجوی پژوهشگر، معلم پژوهشگر آینده است و معلم پژوهشگر معلمی است که فکور، خلاق بوده و دانش‌آموز متفاوتی را تربیت خواهد کرد. برنامه‌های تمرین معلمی که در واقع نقطه عطف دروس در دانشگاه فرهنگیان است برنامه‌ای است که اگر اساتید بتوانند آن را درست پیاده‌سازی و اجرا کنند می‌تواند به‌عنوان یک برنامه جامع، کامل و هدفمند در راستای پرورش تفکر کارآفرینی مهم و اثربخش باشد». مصاحبه‌شونده P_{۱۲} به بعد دیگر از تأمین اشاره می‌کند و در این خصوص چنین می‌گوید: «باتوجه به مؤلفه‌های کارآفرینی در جذب دانشجو معلمان بسیار مهم است اگر دانشجوی خلاق، علاقه‌مند، مستعد، نوآور، ریسک‌پذیر، آینده‌بین و آینده‌پژوهی جذب کنیم و این مهم در مأموریت‌های سازمان مدنظر قرار گیرد در پیاده‌سازی این استراتژی مهم موفق‌تر خواهیم بود». مصاحبه‌شونده تأکید می‌کند: «جدا از آزمون‌های صوری در نظر گرفتن توانمندی مای علمی و تمرکز بر سطح مهارت داوطلبان بسیار اساسی است» مصاحبه‌شونده P_۹ که برنامه‌ریزی سطح کلان دانشگاه را بر عهده دارد معتقد است «برای مصاحبه دانشجویان و اساتید، علمی و تخصصی کارکنیم. هیئت جذب باید متخصص کارآفرینی داشته باشد. در بحث بهسازی منابع انسانی باید تلاش کنیم. در ارزیابی دانشجویان نیز این بحث مشهود می‌شود وی بر وجود این خلأ در دانشگاه تأکید کرده و رفع آن را مبحث توسعه دانشگاه ضروری و مهم می‌داند. وی معتقد است این که تمام کارمندان، دانشجویان و اساتید منابع انسانی محسوب شوند خیلی مهم است این نگاه عملکرد ما را در برنامه‌ریزی متفاوت خواهد کرد و موفقیت ما را بیشتر تضمین می‌کند».

بحث دیگری که در مبحث توسعه می تواند نقش بسیار مهمی داشته باشد انگیزش منابع انسانی است که در کدام بسیاری از مصاحبه‌شوندگان از جنبه‌های مختلف مورد تأکید قرار گرفته است. مصاحبه‌شونده P_{۱۳} بیان می‌کند: «اگر مدارس ساختارشکن بوده و در بحث روش‌های تدریس خلاق پیش‌تاز و پیشرو باشیم دانش‌آموزان از ما الگو می‌گیرند نقش الگویی در تعلیم و تربیت خیلی مهم است. دکتر شکوهی با عمل و رفتارش در زمان حیات و ممات نقش بسیار پررنگ و بسزایی در پرورش دانشجویان فکور با تفکر خلاقانه داشته و دارند اگر بتوانیم الگوهایی مانند ایشان را به نسل جوان معرفی کنیم گام مؤثر و سهمی در این راه برداشته‌ایم. اصلاح نظام تشویق، پاداش و نگهداشت منابع انسانی مسئله مهم دیگری است که در توسعه منابع انسانی نقش دارد. اگر در نظام تشویق و پاداش و نگهداشت منابع انسانی مؤلفه‌های کارآفرینی مدنظر قرار گیرد انگیزه زیادی در کارکنان، اساتید و دانشجویان برای پرورش روحیات و تفکر خلاقانه و کارآفرینان ایجاد خواهد شد.» مصاحبه‌شونده P_۱ ضمن بیان این نظرات تأکید می‌کند که «با توجه به تجربه‌ای که من در سالیان متمادی کار در دانشگاه کسب کرده‌ام متأسفانه در نظام فعلی تشویق و نگهداشت منابع انسانی این مسائل در سطح کارمندان، اساتید و دانشجویان مدنظر قرار نمی‌گیرد».

جدول ۶. عوامل مداخله‌گر مؤثر بر آموزش کارآفرینی

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
عوامل مداخله‌گر	عوامل دانشگاهی	توجه به عوامل بازدارنده کارآفرینی
		تفکیک و تقویت کارآفرینی اجتماعی، سازمانی، و عمومی
		تشکیل یک اکوسیستم کارآفرینی در پردیس‌ها و جامعه
		تقویت ارتباط با جامعه و حوزه‌های رشد تفکر در پارک علم و فناوری
		تنوع آموزش‌های مبتنی بر کارآفرینی
		تأسیس مرکز کارآفرینی در پردیس‌ها
		احصاء مؤلفه‌های سیستم کارآفرینی
		گذراندن پروژه‌های درسی در شرکت‌های دانش‌بنیان
		فعالیت‌های فوق‌برنامه مانند المپیادهای کارآفرینی
		نمایش فیلم کارآفرینان (مجموعه کارستان) و بازدیدها
		توجه ویژه به مسائل اخلاقی با رویکرد کارآفرینانه
		حمایت‌های فکری اقتصادی اجتماعی از کارآفرینان
		متناسب‌سازی روش‌های تربیت‌معلم با رویکرد کارآفرینانه
		معرفی کارآفرینان برتر
		برنامه درسی مبتنی بر کارآفرینی
		گسترش مدارس فنی و حرفه‌ای کار
		آموزش خانواده با رویکرد کارآفرینانه
		آموزش و اجرایی کردن تئوری‌های جدید دولت کارآفرین
		تشکیل شبکه‌های اجتماعی کارآفرینان
		تجربه ناخوشایند افراد در مورد کارآفرینی
محیط رقابتی		
بازآفرینی مفهوم کارآفرینی		
توانمندسازی شرکت‌های دانش‌بنیان		
تعامل سیستماتیک نظام تعلیم و تربیت با شرکت‌های دانش‌بنیان		
برنامه جامع کارآفرینی		

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
	درون دانشگاهی	بررسی میزان موفقیت برنامه کارورزی
		پویایی سیستم
		ضعف مهارت‌های حرفه‌ای
		آشنا نبودن دانشجویان با فضای آموزش و پرورش
		به روز نبودن معلمان راهنما در برنامه کارورزی
		بی توجهی به آموزش تلفیقی در تدریس معلمان
		هماهنگی خرده سیستم‌های داخل دانشگاه با این رویکرد
		تعامل پردیس‌ها
		اصلاح زمان رسمی (شناور کردن زمان)
		تفویض اختیار
		اهمیت به توسعه دانشگاه
		ساختار ارگانیک
		ضعف تفکر کارآفرینانه در مدیریت
		ارائه دروس چالشی
		تبدیل دانشگاه به سازمان یادگیرنده
		رضایت فارغ‌التحصیلان دانشگاه در درازمدت
		توجه به رشد اخلاق کارآفرینانه و معنویت
		اصلاح خرده سیستم ارزیابی عملکرد
		مدیریت دانش
		بهبودی تصویر اجتماعی دانشگاه فرهنگیان در نظام آموزش و پرورش
انسجام برنامه‌ریزی در آموزش عالی		

در ارتباط با عوامل مداخله‌گر در این پژوهش، جامعه دانشگاهی، اکوسیستم کارآفرینی مطلوب و توسعه اجتماع به عنوان عوامل مداخله‌گر شناسایی شد. در بحث اکوسیستم کارآفرینی مطلوب مصاحبه‌شوندگان بر مواردی مانند (آموزش خانواده) تأکید کردند مصاحبه‌شونده P_{۱۸} در این خصوص چنین می‌گوید: «بدون شک خانواده نقش مهمی در این مقوله دارد خانواده از ارکان نظام تعلیم و تربیت است و اگر به درستی آموزش ببیند به عنوان یک نهاد مهم و مؤثر در تعلیم و تربیت با تربیت فرزندان با تفکر خلاقانه در این زمینه می‌تواند نقش مؤثری داشته باشد. از عوامل مؤثر در این بحث اخلاق است به نظر من در بحث‌های اخلاقی بعضی‌ها علاقه به رشد دیگران ندارند، اگر خانواده فرزندی تربیت کند که به رشد دیگران علاقه‌مند باشد گام مؤثری در این مهم برداشته است. اینکه فرزندی تربیت کنیم که دنبال منافع کوتاه‌مدت نباشد و به هدف‌های بلندمدت بیندیشد خیلی مهم است. داشتن هدف‌های بلندمدت می‌تواند کمک کند چون هدف‌های کوتاه‌مدت مانع کارآفرینی است. ما را متوقف می‌کند شاید در کوتاه‌مدت به آن رسیدیم و سرخورده شویم. خانواده همچنین می‌تواند با توجه به تفاوت‌های فردی در این زمینه تأثیرگذار باشد. تا پرورش روحیه دینی، مذهبی و فرهنگ کار در بچه‌ها تأثیر خانواده بیشتر می‌شود. در واقع می‌توان گفت عنصر خانواده باعث می‌شود که بتوانیم فرهنگ کارآفرین را ایجاد کنیم.»

از عوامل مهم دیگر بحث گذاشتن کارآفرینی مطلوب «نمایش فیلم کارآفرینان و بازدیدها» است که متأسفانه الآن توجهی به آن نمی‌شود. مصاحبه‌شونده P_{۱۰} که تجربه زیادی در حوزه کارآفرینی دارد در این خصوص به فیلم‌های مجموعه (کارستان) اشاره می‌کند. «مجموعه فیلم‌هایی که در خصوص کارآفرینان ساخته شده متأسفانه این مجموعه فیلم‌ها در حوزه دانشگاه فرهنگیان و برای دانشجویان پخش نمی‌شود. بازدیدهایی باهدف توسعه تفکر کارآفرینانه وجود

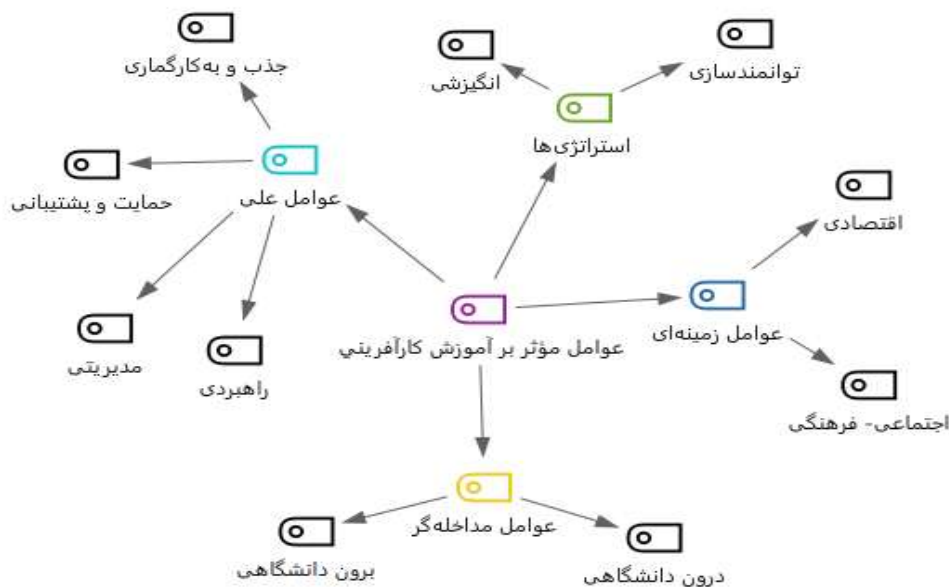
ندارد. در مجموعه فیلم‌های کارستان زندگی کارآفرینان، دلایل موفقیت و شکست مای آنان در یک بخش مستند واقعی مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد».

آموزش و اجرایی کردن تئوری‌های جدید دولت کارآفرین عامل مداخله‌گر دیگری است که در سخنان مصاحبه‌شونده P_۶ مورد تأکید قرار گرفته است. وی اشاره می‌کند: «تئوری‌های کارآفرینی بحثی دارد به نام دولت کارآفرین، افراد در قرن بیست و یکم به جای کارمند شدن باید کارفرمای خود باشند. زمینه‌هایی باید در نظام تعلیم و تربیت و دولت کارآفرین ایجاد شود که وظیفه این دولت پاسخ دادن به نیازهای عمومی است که زیربنای آن نظام تعلیم و تربیت که توسعه کارآفرینی از طریق آن امکان‌پذیر است در واقع راه تربیت شهروند کارآفرین گذر از یک نظام تعلیم و تربیت پویا خلاق است. نظام تعلیم و تربیت فرزندان و معلمان جامعه را به گونه‌ای تربیت کند که نهال و بذر کارآفرینی را در ذهن دانشجو معلمان پرورش دهد توسعه فرهنگ کارآفرینی توجه به ابعاد اکوسیستم کارآفرینی است.» بازآفرینی مفهوم کارآفرینی مسئله مهم دیگری است که مصاحبه‌شونده P_{۱۵} در این خصوص چنین می‌گوید: «در جامعه ما ارزشی برای کارآفرینی قائل نیستیم، موانع اداری روحیه کارآفرینان را خراب می‌کند، ارزش این مبحث را باید اول سیاست گزار ما قبول کند که بعد استراتژی و برنامه بنویسد متأسفانه مفهوم و کارآفرینی در فکر و نگاه اکثر افراد جامعه به معنای شغل، حرفه است باید مفهوم کارآفرینی بازآفرینی شود باید به کارآفرینی نگاه درستی داشت کارآفرینی در این پژوهش در واقع به معنای تفکر کارآفرینانه است، نگاهی که اکثر افراد در جامعه به این مقوله ندارند تشکیل شبکه‌های اجتماعی کارآفرینان و شبکه‌هایی از ایده‌های کارآفرینانه است، ما حتی می‌توانیم تیم‌های مجازی داشته باشیم. تیم‌هایی که باخرد جمعی و اجتماع اندیشه‌های خلاقانه بتوانند در دستیابی به ایده‌های بزرگ مؤثر باشند.» تعامل سیستماتیک نظام تعلیم و تربیت با شرکت‌های دانش‌بنیان از عوامل مداخله‌گر دیگری است که در کدام مصاحبه‌شونده P_۶ به آن اشاره شده است.

از عوامل مداخله‌گر مهم دیگر (جامعه دانشگاهی) است. در این بحث مصاحبه‌شوندگان به مسائل مهمی اشاره کردند که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به ساختار ارگانیک اشاره کرد مصاحبه‌شونده P_{۱۴} در این خصوص چنین می‌گوید «کارهایی که اعضای سازمان انجام می‌دهند در یک سازمان ارگانیک، مداوم است، در یک سیستم ارگانیک، سیستم متکی به گسترش کار است، تصمیمات زیادی در سطوح پایین گرفته می‌شود و مبنا عدم تمرکز است، به جای وابستگی تنگاتنگ به سلسله‌مراتب سازمانی، به روابط با اشخاصی که بتوانند راه‌حلی برای مسائل پیدا کنند اهمیت و تأکید می‌شود و ارتباطات افقی اهمیت زیادی دارد» مصاحبه‌شونده در ادامه چنین می‌گوید متأسفانه ساختار دانشگاهی ما به‌طور کامل ارگانیک نیست، در بسیاری از مسائل ساختار مشکل مکانیکی است و این مهم مانعی برای پرورش تفکر خلاقانه و فکورانه در فضای سازمانی است، بنابراین از مهم‌ترین گام مای تحقق یک دانشگاه با تفکر کارآفرینانه تغییر ساختار دانشگاه است.» مصاحبه‌شونده P_۳ که فارغ‌التحصیل رشته برنامه‌ریزی درسی است با توجه به تخصصی که در این بحث دارد بر فقدان آموزش تلفیقی در مدارس تأکید می‌کند و چنین می‌گوید «آموزش تلفیقی، رویکردی است که امروزه در مدارس بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است مدارس که با رویکرد جدید اداره می‌شوند مانند مدارس سراج، علوی، فرهنگ، مدارس ماندگار ایران و... تلفیق دروس را مورد توجه ویژه قرار داده‌اند. خلأ آموزش تلفیقی، مسئله مهمی است که در اکثر مدارس ما وجود دارد. توجه به رشد اخلاق کارآفرینانه و معنویت از مسائل مهم دیگری است که در جامعه دانشگاهی می‌تواند تفکر کارآفرینانه را بارور سازد. مصاحبه‌شونده ادامه می‌دهد اخلاق کارآفرینانه از خصایلی است که به کودکان ما در آموزش مای بنیادین، عمومی و همگانی ارائه نمی‌شود کودکان ما تفکر تیمی و کار گروهی را باور ندارند به اهمیت آن واقف نیستند و تأثیر شگرف کارهای گروهی و تیمی را ندیدند. مصاحبه‌شونده که رساله خود را با عنوان آموزش کارآفرینی به کودکان و با این محوریت به پایان رسانده از خلأهای موجود در این زمینه را به خوبی می‌شناسد و بر نقش آن واقف است. اگر اساتید ما بتوانند به دانشجویان رشد اخلاق کارآفرینان و معنادار شدن زندگی را با این تفکر به‌درستی آموزش دهند با انتقال آن به آینده‌سازان جامعه، نسلی متفاوت را تربیت خواهند کرد.»

مقوله محوری مهم دیگری که در بحث عوامل مداخله‌گر شناخته شد (توسعه اجتماعی) است در این بحث مصاحبه‌شوندگان به عوامل متعددی که در اجتماع به‌عنوان مداخله‌گر در بحث تعلیم و تربیت کارآفرینانه عمل می‌کند اشاره کردند. یکی از مصاحبه‌شوندگان مصاحبه P_{۱۹} در این خصوص چنین می‌گوید «انتخاب ناآگاهانه دانشجویان یکی از عواملی است که بر تفکر و کارآفرینان مؤثر است اگر معلم باعلاقه بیاید می‌توان انتظار تفکر کارآفرینانه داشته باشیم معلمی که فقط به دلیل شغل دانشگاه فرهنگی را انتخاب می‌کند بسیار طبیعی است که نتوانیم از وی انتظار خلاقیت، نوآوری و تفاوت در عملکرد را داشته باشیم.» مصاحبه‌شونده P_{۱۲} به تصویر اجتماعی دانشگاه فرهنگیان در نظام آموزش عالی اشاره می‌کند و با توجه به تجربه طولانی‌مدت تدریس در آموزش عالی تصویر جوانان و نوجوانان کشور از معلمی را به‌عنوان یک عامل مداخله‌گر در این بحث مهم می‌داند وی مؤکداً به این نکات اشاره می‌کند که «متأسفانه تصویر خوبی از شغل معلمی در ذهن فرزندانمان وجود ندارد، مسائل اقتصادی در این بسیار مؤثرند، تفاوت حقوق معلمان با سایر مشاغل (پزشکی) افراد درجه‌یک را از معلمی دور می‌کند. معلم به‌عنوان یک قشر اثرگذار بر نسل آینده حذف‌شده و خلاصه می‌توان گفت تصویری که از معلمی در ذهن نسل جوان وجود دارد موجب شده که بسیاری از جوانان ما رغبتی برای انتخاب شغل معلمی نداشته باشند».

همان‌گونه که از اطلاعات جداول فوق قابل استنباط است نتایج حاصل از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته طی چند مرحله کدگذاری و نیز با الهام از پیشینه پژوهش، منجر به شناسایی ۶۳۰ کد باز شد. در گام دوم؛ پس از بررسی مجدد و پالایش، کدهای مشابه حذف و نهایتاً ۲۲۳ کد استخراج شد که در قالب ۱۱ کد محوری (عوامل اجتماعی- فرهنگی، عوامل اقتصادی، عوامل نهادی، راهبردی، مدیریتی، حمایت و پشتیبانی، جذب و به‌کارگیری، توانمندسازی، انگیزشی، استراتژی‌ها) دسته‌بندی شد که در قالب خروجی نرم‌افزار گزارش شده‌است.

شکل ۱. عوامل مؤثر بر آموزش کارآفرینی در دانشگاه فرهنگیان

نتایج الگوی ارائه شده بیانگر این است که فعالیت کارآفرینانه در خلاء شکل نمی‌گیرد و به‌وسیله عوامل زمینه‌ای و بستر محیطی تحت تأثیر قرار می‌گیرد. به‌بیان دیگر محیط نقش مهمی در توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه دارد. هم‌چنین کارآفرینان باید به منابع و زیرساخت‌های مختلف به‌ویژه فناوری‌های دیجیتال دسترسی داشته باشند که این امر در

کشورهای در حال توسعه با کمبود مواجه است. از این رو، یکی از عوامل مهم زمینه‌ای، اکوسیستم کارآفرینی دیجیتال است. موفقیت یک پروژه کارآفرینی نه تنها به ویژگی‌های شرکت بستگی دارد بلکه به اکوسیستمی که در آن توسعه و پرورش داده می‌شود نیز بستگی دارد. اکوسیستم‌های کارآفرینی دیجیتال به عنوان سرمایه اجتماعی آنلاین هستند که از کارآفرینان برای خلق ایده، شناسایی و تخصیص منابع دیجیتال، استفاده از فرصت‌های بازار دیجیتال، جمع‌آوری اطلاعات و کارآفرینی حمایت می‌کنند؛ بنابراین می‌توان بهبود عوامل محیطی و اکوسیستم کارآفرینی دیجیتال را به عنوان راهکارهایی به منظور مقابله با کاهش اثرات ناشی از محدودیت‌ها و تحریم‌ها و عامل مؤثر تحقق اقتصاد مقاومتی در نظر گرفت (عوامل زمینه‌ای).

همچنین نتایج پژوهش نشان داد که مدل‌های کسب و کار جدید، نیز از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های بعد ساختاری توسعه کارآفرینی دیجیتال می‌باشند. از این رو کارآفرینان و مدیران باید با در نظر گرفتن فعالیت‌های اقتصادی دیجیتال جدید فرصت‌ها و تهدیدهایی که منحصر به کارآفرینی دیجیتال هستند را درک کنند و آن‌ها را در مدل کسب و کار در نظر گرفته بگیرند. برای رقابتی بودن در عصر اقتصاد دیجیتال، سازمان‌های کارآفرین نه فقط به درک تکنولوژی نیاز دارند بلکه باید مدل‌های کسب و کار و استراتژی، خود را به سمت دیجیتالی شدن متحول نمایند (عوامل مداخله‌گر). استراتژی مؤثر بر آموزش کارآفرینی متمرکز بر تأمین، توسعه و انگیزش منابع انسانی کارآفرین محور است و تحت عنوان استراتژی‌ها کدگذاری شده است. این عامل، شامل مباحث انسان و روابط انسانی در سازمان است و محتوای اصلی و زنده‌ی محیط درونی سازمان را تشکیل می‌دهند. بر این اساس، یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های بعد محتوایی، توجه به عوامل فردی است. از جمله شاخص‌های مهم کارآفرینی تأکید بر محور قرار دادن رشد و بهره‌وری با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی انسانی است. در واقع تحقق کارآفرینی، نیازمند توجه به سرمایه‌گذاری بر روی نیروی انسانی است و شایستگی‌های کارآفرینانه شامل کلیه دانش‌ها و مهارت‌هایی است که به افراد در تشخیص فرصت، راه‌اندازی و مدیریت کسب و کار کمک می‌کند. بر این اساس و با توجه به اینکه در دانشگاه فرهنگیان اساتید نقش مهمی در آموزش کارآفرینی دارند، توجه به قابلیت‌ها و شایستگی‌های کارآفرینانه آن‌ها به میزان چشم‌گیری بر موفقیت این شرکت‌ها تأثیرگذار خواهد بود. همچنین، در صورتی که اساتید دارای شایستگی‌های کارآفرینی و مدیریتی باشند، می‌توانند با تدوین استراتژی نوآوری محصولات/خدمات دیجیتال و همچنین طراحی مدل کسب و کار متناسب و تشخیص منابع کلیدی و پیکربندی آن‌ها و طراحی ساختار مناسب در دانشگاه فرهنگیان منجر به رشد سریع توسعه کارآفرینی در دانشگاه شوند.

بحث و نتیجه‌گیری

دانشگاه‌ها و نظام آموزش عالی به منظور هم‌سویی هرچه بیشتر با فرآیند توسعه اقتصادی بومی، منطقه‌ای و بین‌المللی می‌بایست در نقش سنتی خود که صرفاً تولید دانش است، تجدیدنظر کنند و به سوی دانشگاه‌های کارآفرین که علاوه بر تولید دانش و خلق ایده‌ها، زمینه عملی کردن و کاربست آن‌ها را فراهم می‌کنند، حرکت کنند (Mian, 2006). در پژوهش حاضر، عوامل مؤثر بر کارآفرینی آموزشی در دانشگاه فرهنگیان از جنبه‌های مختلف مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته و به نقش عوامل زمینه‌ای، عوامل علی، استراتژی‌ها و عوامل مداخله‌گر در شکل‌گیری آن پرداخته شده است. در خصوص عوامل زمینه‌ای نتایج پژوهش بیانگر این بود که بستر و محیط فعالیت تأثیر زیادی بر آموزش کارآفرینی دارد. بنابراین ارزیابی و بررسی عوامل محیطی و آثار آن از الزامات ضروری برای دستیابی به کارآفرینی است. در خصوص عوامل زمینه‌ای، مفاهیم متعددی از داده‌ها استخراج شد که در دو مقوله فرعی، عوامل اجتماعی - فرهنگی و عوامل اقتصادی رده‌بندی می‌شوند. از مهم‌ترین مفاهیم مستخرج شده می‌توان به توجه به آموزش و پرورش و مسئولیت اجتماعی، فرهنگ دانشگاهی و سیاست داخلی کشور اشاره کرد. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد سیاست دولت، وضعیت اقتصادی، فرهنگی جامعه از بسترهای مهم رشد، پیشرفت و توسعه دانشگاه‌ها در جوانب مختلف است که این نتیجه پژوهشی با نتایج پژوهش دیگر (Herman, 2019) که ناظر بر تأثیر فرهنگ بر کارآفرینی، پژوهش والرستید

(Stead, 2017) با تأکید بر اهمیت دانش فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، و سایر پژوهش‌ها (Sombolayuk & Yusuf, 2019; Barati & Jalili, 2022) همسو بوده و نتایج این دسته از پژوهش‌ها را تأیید و تصدیق کرده است.

عوامل علی مؤثر بر آموزش کارآفرینی در قالب عوامل راهبردی، مدیریتی، حمایتی و جذب و به کارگماری کدگذاری شده‌اند. در این خصوص بررسی‌ها بیانگر این است که از میان مفاهیم مستخرج در این عامل، می‌توان به تسهیم و مدیریت دانش، به کار گرفتن نسل پنجم و ششم آموزش مجازی و فناوری جهانی اشاره کرد که این نتیجه هم‌راستا با نتایج پژوهش یعقوبی و همکاران (Yaghoubi et al, 2019) که بر نقش مدیریت دانش در دانشگاه کارآفرین، نتایج پژوهش براتی و جلیلی (Barati & Jalili, 2022) و الکلاب و سالوم (El Kallab & Salloum, 2019) که بر نقش امکانات آموزشی و پشتیبانی مالی بر کارآفرینی و اشتغال‌زایی در جامعه لبنان و پژوهش بلتادزه (Beltadze, 2016) بر نقش مدیران بر اصلاح سیستم آموزشی تأکید دارد، همسو می‌باشد و بیانگر این هستند که پیشرفت‌های اساسی در فناوری‌های محاسباتی و ارتباطی، دسترسی سازمان‌ها را به منابع اثربخش افزایش داده است و ترکیب و یکپارچه‌سازی منابع را آسان‌تر کرده است.

در ارتباط با استراتژی‌ها کدهای مفهومی مستخرج از پژوهش نشان می‌دهد که مدیریت استعداد، پرورش ابعاد شخصیتی اعتمادبه‌نفس، آینده‌پژوهی، ریسک‌پذیری، کارگاه‌های خلاقیت و نوآوری در توسعه منابع انسانی کارآفرین مؤثر است. در همین راستا، این یافته با نتایج سایر پژوهش‌ها همسویی (Thomas, 2018; Azizpourian et al, 2019; Amya et al, 2022) دارد. عوامل مداخله‌ای متمرکز بر عوامل درون جامعه دانشگاهی و عوامل برون دانشگاهی (اکوسیستم کارآفرینی) است و از مهم‌ترین کدهای مفهومی مستخرج در عوامل مداخله‌گر می‌توان به وضعیت اقتصادی، فقدان انگیزه، ضعف ارزش‌ها، عوامل مربوط به اکوسیستم کارآفرینی، بازآفرینی مفهوم کارآفرینی اشاره کرد که این نتیجه پژوهشی با نتایج سایر پژوهش‌ها (Hamdan, 2019; Siegel & Wright, 2015; Baradaran Haghghi & Taei, 2016)، هم‌راستا بوده و نتایج این دسته از پژوهش‌ها را تأیید و تصدیق کرده است.

هر پژوهش، محدودیت‌های خاص خودش را دارد. مهم‌ترین محدودیت پژوهش حاضر، مهجور بودن واژه کارآفرینی در حوزه آموزش و ادبیات دانشگاه فرهنگیان بود به صورتی که برخی از مصاحبه‌شوندگان پژوهش، به اهمیت و ضرورت این موضوع در حوزه آموزش باور نداشتند که این موضوع کار جمع‌آوری داده‌ها را با مشکل مواجه کرد و زمان زیادی صرف جمع‌آوری داده‌ها شد. به‌منظور بهبود تربیت منابع انسانی کارآفرین محور در دانشگاه فرهنگیان، پیشنهادهای ذیل بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند کارساز باشد:

- نتایج حاصل از این پژوهش بیانگر این بود که یکی از عوامل علی مؤثر بر آموزش کارآفرینی در دانشگاه فرهنگیان سند تحول بنیادین و سند برنامه درسی ملی است. بی‌تردید بازنگری و اصلاح این اسناد با توجه به نتایج اقدامات اجرایی می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد نظام تعلیم و تربیتی منحصربه‌فرد که خود زمینه‌ساز ایجاد جامعه‌ای آرمانی است قرار گیرد.

- نتایج بررسی انجام شده بیانگر این بود که با توجه به ماهیت دانشگاه فرهنگیان و اطمینان خاطر دانشجو معلمان مبنی بر استخدام دائم، برنامه‌های آموزش کارآفرینی در دانشگاه بسیار ناچیز بوده و مهم تلقی نمی‌شود؛ درحالی‌که آموزش کارآفرینی دانشجومعلم بر کارآفرینی دانش‌آموزان اثرگذار خواهد بود؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزی‌های لازم برای آموزش کارآفرینی دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان با استفاده از روش‌های آموزش تیمی و حلقه‌های دوایر کیفی و با روش‌های جدید آموزش از قبیل مربی‌گری، ایده‌یابی یا نوآوری و به روش تلفیقی و بهره‌گرفتن از روش‌های تطبیقی انجام شود.

- نتایج پژوهش بیانگر این بود که در محتوای برنامه درسی دانشگاه مباحث مربوط به کارآفرینی مورد توجه قرار نگرفته است. از این رو به‌روز کردن سرفصل و محتوای بعضی از دروس و ارائه دروس کارآفرینی در برنامه درسی می‌تواند در این زمینه مثر ثمر واقع شود.

- با توجه به اینکه یکی از عوامل مؤثر بر کارآفرینی، دارا بودن یک سری ویژگی‌های شخصیتی است، پیشنهاد می‌شود سیستم‌های گزینش دانشجویان معلمان و اساتید اصلاح شود و توجه به روحیه خلاقانه و نوآورانه جهت توسعه منابع انسانی کارآفرین محور در کانون توجه قرار گیرد.

مشارکت نویسندگان

مبانی نظری و تجربی پژوهش به وسیله هر سه نویسنده و تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط نویسنده اول انجام شده است.

تشکر و قدردانی

از کلیه مسئولین سازمان مرکزی دانشگاه فرهنگیان و همچنین از مدیران استانی و اساتید محترمی که در این پژوهش همکاری داشتند، قدردانی می‌شود.

تعارض منافع

«هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است»

منابع

امیا، رضا، دیده‌خانی، حسین، سعیدی، پرویز (۱۴۰۱). شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه آموزش کارآفرینی در نظام آموزش عالی ایران. رهبری و مدیریت آموزشی، ۱۶ (۳)، ۹۳-۱۱۶.

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.27171329.1401.16.3.5.1>

بخشی جهرمی، مسیح‌اله، کاووسی، اسمعیل، معظمی، مجتبی، و حسین‌پور سعادت‌آبادی، جعفر (۱۴۰۱). تدوین الگوی توسعه فرهنگ کارآفرینی در دانشگاه فرهنگیان. مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، ۱۱ (۲)، ۵۲۳-۵۴۶.

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.2423494.1401.11.2.20.4>

براتی، هادی، جلیلی، حمیده (۱۴۰۱). شناسایی عوامل علی مؤثر بر آموزش منابع انسانی با تمرکز کارآفرینی از دیدگاه مدیران آموزشی و سیاست‌گذاران. آموزش و توسعه منابع انسانی، ۹ (۳۳)، ۱۳۵-۱۵۲.

برادران حقیقی، مریم، و طایی، مریم (۱۳۹۵). دانشگاه کارآفرین: ضرورتی برای اقتصاد امروز. استراتژی‌های توسعه، ۴۵، ۶۰-۸۶.

حیدری، زهرا، رحیمی اقدام، صمد، و حسینی، سید صمد (۱۴۰۰). تأثیر حمایت مدیریت ارشد بر کارآفرینی سازمانی با نقش میانجی تعهد عاطفی اعضای هیئت‌علمی در دانشگاه تبریز. توسعه کارآفرینی، ۱ (۱۴)، ۴۱-۶۰.

<https://doi.org/10.22059/jed.2021.312423.653494>

طاهری‌نیا، علی‌باقر، و نامداری پژمان، مهدی (۱۴۰۱). تحقق مرجعیت علمی در بافتار نسل ان-آم دانشگاهی. رهیافت، ۳۲ (۳)، ۹۱-۱۰۰.

<https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11413.1434>

عزیزپوریان، علی حسن، اسلام‌پناه، کرم، افروز، محمدجواد، ملکیان، فرامرزی، و کاویانی، الهام (۱۳۹۸). شناسایی و اولویت‌بندی اجزای سیستم آموزش کارآفرینی در دبیرستان‌های فنی و حرفه‌ای. تحقیقات مدیریت آموزشی، ۴۰، ۱۲۳-۱۴۴.

محمدپور، احمد، تورانی، حیدر، عبدالهی، بیژن (۱۳۹۹). اعتبارسنجی یک مدل مفهومی برای آموزش معلمان دانش‌آموز کارآفرین در دانشگاه فرهنگیان. مطالعات مدیریت و رهبری در سازمان‌های آموزشی، ۱ (۱)، ۵۶-۷۲.

<https://doi.org/10.30495/mlseo.2021.682797>

یعقوبی، نور محمد، دهقانی، مسعود، امیدوار، ملیحه (۱۳۹۸). ارائه یک مدل چابکی در دانشگاه‌های کارآفرین با رویکرد مدیریت دانش. تحقیقات مدیریت عمومی، ۱۲ (۴۳)، ۱۸۵-۲۰۴.

<https://doi.org/10.22111/jmr.2019.4749>

References

- Amya, R., Didekhani, H., & Saeedi, P. (2022) Identifying actors affecting the development of entrepreneurship education in Iran's higher education system. *Educational Leadership & Administration*, 3(16), 93-116. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.27171329.1401.16.3.5.1> [In Persian]
- Arroyo Vázquez, M., Castro Martínez, E., García Aracil, A., & Jiménez Sáez, F. (2013). Becoming entrepreneurial university: Fact or Fiction? Proceedings of the 2013 EU-SPRI Forum Annual Conference.
- Audretsch, D. B. (2014). From the entrepreneurial university to the university for the entrepreneurial society. *The Journal of Technology Transfer*, 39(3), 313-321. <https://doi.org/10.1007/s10961-012-9288-1>
- Audretsch, D. B., & Link, A. N. (2019). Embracing an entrepreneurial ecosystem: an analysis of the governance of research joint ventures. *Small Business Economics*, 52(2), 429-436. <https://doi.org/10.1007/s11187-017-9953-8>
- Azizpourian, A. H., Eslam Panah, M., Karamfarouz, M. J., Malekian, F., & Kavyani, E. (2019). Identifying and prioritizing components of the entrepreneurship education system in technical and vocational high schools. *Educational Management Research*, 40, 123-144. [In Persian]
- Bacanak, A. (2013). Teachers' views about science and technology lesson effects on the development of students' entrepreneurship skills. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 13(1), 622-629. <https://doi.org/10.12738/estp.2013.1.0654>
- Bakhshi Jahromi, M. , Kavousy, E. , Moazami, M. and Hosseinpour Saadatabadi, J. (2022). Developing Model of Entrepreneurship Culture Development in Farhangian University. *Educational and Scholastic studies*, 11(2), 523-546. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.2423494.1401.11.2.20.4> [In Persian]
- Ball, S. (2005). The importance of entrepreneurship to hospitality, leisure, sport and tourism. *Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Network*, 1(1), 1-14. <https://doi.org/10.1080/1473584X.2005.9687470>
- Baradaran Haghghi, M., & Taei, H. (2016). Entrepreneurial university: A necessity for today's economy. *Development Strategies*, 45, 60-86. [In Persian]
- Barati, H., & Jalili, H. (2022). Identifying causal factors affecting the training of human resources with an entrepreneurial focus from the perspective of educational managers and policymakers. *Journal of Education and Human Resource Development*, 9(33), 135-152..[In Persian]
- Beltadze, G. N. (2016). Game Theory-basis of Higher Education and Teaching Organization. *International Journal of Modern Education & Computer Science*, 8(6). <https://doi.org/10.5815/ijmeecs.2016.06.06>
- Bingölbali, E., Özmantar, M. F., & Akkoç, H. (2016). The Opinions of Primary Teachers Related with Process Oriented Measurement and Evaluation Methods. *VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu*, (17(3), 661-680.
- Binks, M., & Vale, P. A. (1990). *Entrepreneurship and economic change*. McGraw-Hill Book Company Limited.
- Bosman, L., Fernhaber, S., & SpringerLink (Online service). (2018). *Teaching the entrepreneurial mindset to engineers*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Clark, B. R. (1998). *Creating entrepreneurial universities: organizational pathways of transformation. Issues in Higher Education*. Elsevier Science Regional Sales, 665 Avenue of the Americas, New York, NY 10010.
- Colombelli, A., Loccisano, S., Panelli, A., Pennisi, O. A. M., & Serraino, F. (2022). Entrepreneurship Education: The Effects of Challenge-Based Learning on the Entrepreneurial Mindset of University Students. *Administrative Sciences*, 12(1), 10. <https://doi.org/10.3390/admsci12010010>
- Colombelli, A., Panelli, A., & Paolucci, E. (2021). The implications of entrepreneurship education on the careers of PhDs: evidence from the challenge-based learning

- approach. *CERN IdeaSquare Journal of Experimental Innovation*, 5(1), 49-55. <https://doi.org/10.23726/cij.2021.1285>
- Costanza, F. (2019). Stimulating new business creation through system dynamics education. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 35(4), 267-284. <https://doi.org/10.1108/JEAS-10-2018-0112>
- El Kallab, T., & Salloum, C. (2019). Educational attainment, financial support and job creation across Lebanese social entrepreneurs. *Entrepreneurship Research Journal*, 9(1). <https://doi.org/10.1515/erj-2017-0087>
- Guerrero, M., Urbano, D., Fayolle, A., Klofsten, M., & Mian, S. (2016). Entrepreneurial universities: emerging models in the new social and economic landscape. *Small business economics*, 47, 551-563. <https://doi.org/10.1007/s11187-016-9755-4>
- Hamdan, A. M. M. (2019). Entrepreneurship and economic growth: An Emirati perspective. *The Journal of Developing Areas*, 53(1). <https://www.jstor.org/stable/26501887>
- Hayter, C. S., Nelson, A. J., Zayed, S., & O'Connor, A. C. (2018). Conceptualizing academic entrepreneurship ecosystems: A review, analysis and extension of the literature. *The Journal of Technology Transfer*, 43, 1039-1082. <https://doi.org/10.1007/s10961-018-9657-5>
- Herman, E. (2019). Entrepreneurial intention among engineering students and its main determinants. *Procedia Manufacturing*, 32, 318-324. <https://doi.org/10.1016/j.promfg.2019.02.220>
- Hermann, R. R., & Bossle, M. B. (2020). Bringing an entrepreneurial focus to sustainability education: A teaching framework based on content analysis. *Journal of Cleaner Production*, 246, 119038. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.119038>
- Heydari, Z., Rahimiaghdam, S. & Hosseini, S. S. (2021). The Effect of Top Managers' Support on Organizational Entrepreneurship with the Mediating Role of Affective Commitment of Faculty Members in the University of Tabriz. *Journal of Entrepreneurship Development*, 14(1), 41-60. <https://doi.org/10.22059/jed.2021.312423.653494> [In Persian]
- Huber, L. R., Sloof, R., & Van Praag, M. (2014). The effect of early entrepreneurship education: Evidence from a field experiment. *European Economic Review*, 72, 76-97. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2014.09.002>
- Kislyakov, A. S., & Chachua, T. G. (2021). Third generation universities: foreign experience and Russian practices. In SHS Web of Conferences (Vol. 103). EDP Sciences. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110302009>
- Klofsten, M., Fayolle, A., Guerrero, M., Mian, S., Urbano, D., & Wright, M. (2019). The entrepreneurial university as driver for economic growth and social change-Key strategic challenges. *Technological Forecasting and Social Change*, 141, 149-158. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.12.004>
- Maritz, A. (2017). Illuminating the black box of entrepreneurship education programmes: Part 2. *Education and Training*, 59(5), 471-482. <https://doi.org/10.1108/ET-02-2017-0018>
- Mian, S. A. (2006). Can entrepreneurial university model help Pakistan leapfrog into the knowledge economy? Some reflections. In *Proceedings of First International Conference on Assessing Quality in Higher Education, Lahore, December* (pp. 11-13).
- Mian, S. A. (2011). University's involvement in technology business incubation: What theory and practice tell us? *International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 13(2), 113-121. <https://doi.org/10.1504/IJEIM.2011.038854>
- Mohammadpour, A., Tourani, H., & Abdollahi, B. (2021). Validating a conceptual model for training entrepreneurial student teachers at Farhangian University. *Journal of Management Studies and Leadership in Educational Organizations*, 1(1), 56-72. <https://doi.org/10.30495/mlseo.2021.682797> [In Persian]
- Ogbor, J. O. (2000). Mythicizing and reification in entrepreneurial discourse: Ideology-critique of entrepreneurial studies. *Journal of management studies*, 37(5), 605-635. <https://doi.org/10.1111/1467-6486.00196>
- Ricci, R., Colombelli, A., & Paolucci, E. (2019). Entrepreneurial activities and models of advanced European science and technology universities. *Management Decision*. 57(12), 3447-3472. <https://doi.org/10.1108/MD-11-2018-1237>

- San-Martín, P., Fernández-Laviada, A., Pérez, A., & Palazuelos, E. (2021). The teacher of entrepreneurship as a role model: Students' and teachers' perceptions. *The International Journal of Management Education*, 19(1), 100358. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2019.100358>
- Seikkula-Leino, J., Satuvuori, T., Ruskovaara, E., & Hannula, H. (2015). How do Finnish teacher educators implement entrepreneurship education? *Education and Training*, 57(4), 392–404. <https://doi.org/10.1108/ET-03-2013-0029>
- Siegel, D. S., & Wright, M. (2015). Academic entrepreneurship: time for a rethink? *British journal of management*, 26(4), 582-595. <https://doi.org/10.1111/1467-8551.12116>
- Sombolayuk, W., & Yusuf, R. M. (2019). Innovation strategy for creating successful small and medium businesses. In *3rd International Conference on Accounting, Management and Economics 2018 (ICAME 2018)* (pp. 507-526). Atlantis Press.
- Stead, V. (2017). Belonging and women entrepreneurs: Women's navigation of gendered assumptions in entrepreneurial practice. *International Small Business Journal*, 35(1), 61-77. <https://doi.org/10.1177/026624261559441>
- Taheriniya, A. B., & NamdariPejman, M. (2022). Realization of Scientific Authority in the Context of Nth Generation of Universities. *Rahyaft*, 32(3), 91-100. <https://doi.org/10.22034/rahyaft.2023.11413.1434> [In Persian]
- Thomas, O. (2018). Two decades of cognitive bias research in entrepreneurship: what do we know and where do we go from here? *Management Review Quarterly*, 68(2), 107-143. <https://doi.org/10.1080/09537325.2015.1034674>
- Yaghoubi, N. , Dehghani, M. and Omidvar, M. (2019). Entrepreneurial University Agility Model with Knowledge Management Approach. *Public Management Researches*, 12(43), 185-204. <https://doi.org/10.22111/jmr.2019.4749> [In Persian]